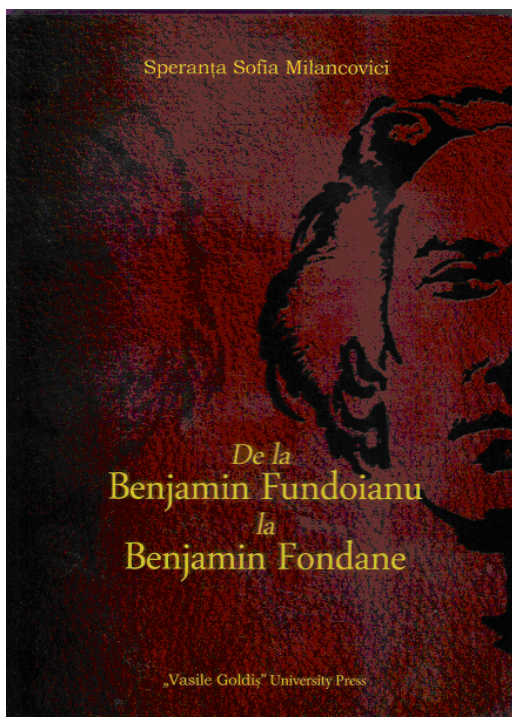

Speranța Milancovici, *De la Benjamin Fundoianu la Benjamin Fondane*, "Vasile Goldiș" University Press Arad, 2011, ISBN 978-973-664-500-6, 335 p.

Simona CONSTANTINOVICI

Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Universitatea de Vest din Timișoara
e-mail: simonadiana@hotmail.com

Benjamin Fundoianu suscită interes, în rândul comentatorilor, prin tripla sa apartenență: de origine evreu, el se formează în școlile românești și alege să se exileze, la un moment dat, în Franța. Nu e singurul intelectual român care suferă, în plan spiritual, o reidentificare în funcție de țara de adopție. Acum, în secolul XXI, o astfel de existență n-ar mai trezi, cu atâta fervoare, interesul interpreților, pentru că omul modern colindă lumea în virtutea unei pluriapartenențe spirituale. Tinerii școliți azi în străinătate vor considera, aproape invariabil, că țara lor e peste tot și niciunde. Acest mod de raportare la spații culturale și geografice le permite să devină, de timpuriu, cetățeni ai Europei sau, prin extensie, ai lumii. La începutul secolului XX, însă, a opta pentru calea exilului, devenea, adesea, o dramă existențială. Speranța Milancovici își propune să cunoască, în profunzime, nu doar opera lui Benjamin Fundoianu, nume emblematic pentru avangardismul românesc, ci și biografia sa, cu inerentele mutații existențiale. Cărțile autorului, apărute postum, o vor orienta spre calea

descoperirii unui autor cu profil complex și atipic. Încearcă să extragă din postume, prin metoda reconstrucției, un Benjamin Fundoianu inedit, care, dacă timpul i-ar fi îngăduit, ar fi marcat, în continuare, cu aceeași putere creativă, destinul literelor românești și europene, deopotrivă.

De la Benjamin Fundoianu la Benjamin Fondane se deschide printr-o prefață semnată de Crișu Dascălu, îndrumătorul constant al autoarei în lungul și fascinantul drum al cuceririi unui teren fertil de cercetare. Aflăm, din acest text, că Speranța Milancovici este specialistă în biografia și opera lui Fundoianu, cunoscută, în țară și peste hotare, prin articolele publicate și prin participarea la felurite congrese.

Autoarea precizează, de la bun început, că Fundoianu nu este un autor care să se lase prins într-o sinteză și continuă prin a spune că o manieră productivă de cercetare, în acest sens, ar trebui să fie structurată pe areale delimitate. Înțelege, mai apoi, pe tot parcursul lucrării, să nu se abată de la această modalitate de a cerceta opera unui scriitor, din multiple puncte de vedere, "incomod".

Speranța Milancovici separă cele două etape ale creației, operează o delimitare clară între etapa românească și cea din exil, pariziană. Le pune, cumva, în oglindă, "obligându-le" să se reflecte una în alta, să se hrănească, peste timp, una din alta și, finalmente, să arate că o personalitate artistică rămâne, indiferent de împrejurări, egală cu sine însăși, de la un capăt la celălalt al creației. De fapt, studiul urmează clar această fragmentare cu mențiunea că, între cele două etape, punțile de legătură pot fi, printr-un efort recuperator, (re)stabilite. Fundoianu se transformă în Fondane, Fundoianu se reflectă în Fondane, forțat de împrejurări, dar nicio forță exterioară nu poate înăbuși rădăcinile românești, de cultură și simțire, adânc săpate în spiritul său. Autoarea nu așează pe brațele unei balanțe cele două etape, pur și simplu, nu le cântărește, în chip

exclusivist, doar în funcție de numărul paginilor scrise sau de impactul la cititor. Cele trei cărți scrise în română, înainte de a se exila în capitala Franței, constituie puncte de interes pentru cercetător, prilej de remodelare a unui univers neomogen din punct de vedere tematic. *Tăgăduința lui Petru* (1918) este o proză parabolică, cu tematică biblică. Speranța Milancovici ne atrage atenția că se cunoaște mai puțin faptul că Fundoianu a debutat cu acest volum de extrem de scurtă proză dramatică. *Imagini și cărți din Franța* (1922), probabil cea mai reprezentativă scriere a sa, care reunește opinii cu privire la mari nume ale culturii lumii, de la Baudelaire și Mallarmé la A. Gide, de la H. James și Rémy de Gourmont la Paul Claudel etc., e o carte de eseuri, o "mostră atitudinală", dar și o fățișă denigrare a culturii române. *Priveliști* (1930) este volumul de versuri antum, dedicat lui Minulescu. Aflăm că Fundoianu a fost nu doar un foarte bun eseist, un critic de luat în considerare, ci, într-o oarecare măsură, și un teoretician. În articole și eseuri, el face istoria unor concepte, cum s-a întâmplat, spre exemplu, cu termenul *decadență*, purtat, întru clarificare semantică, prin literatură, filozofie și artele plastice. Există și pagini contestabile, desigur, în cărțile sale. Atunci când vorbește cu incisivitate, la modul tranșant, despre inferioritatea noastră culturală și, în același timp, îi idolatrizează pe Creangă, Minulescu, Arghezi, te întrebi, ca receptor, unde-i dreapta măsură. Nu e întâmplător faptul că Fundoianu l-a inclus pe Arghezi în galeria preferaților. Și Arghezi era un spirit polemic, acid și neîndurător, pamfletele sale rămânând până azi inegalabile. Este exemplul cel mai clar că există momente în care spiritele mari, neliniștite ale culturii, se întâlnesc pe o axă și consună.

Preocupările sale, în aparență disparate, trădează un spirit treaz, situat în avangarda culturii. În domeniul teatrului, pasiunea sa atinge apogeul prin înființarea unui teatru, *Insula*, la București. Acest teatru, cu o existență, din păcate, efemeră, încercările de a scrie dramaturgie, ca, de altfel, și preocupările din domeniul cinematografului, devin piese importante în biografia provocatoare a acestui om de cultură. Apoi, implicarea în viața urbei în care activează ca poet, eseist, filosof, cineast etc., fie că e vorba de Iași, de București sau de Paris, construirea unei rețele de spiritualitate, fac din Fundoianu prototipul intelectualului novator, care, dacă istoria i-ar fi lăsat răgazul necesar, ar fi zguduit și mai puternic mentalitățile închistate, retrograde ale vremii.

La Paris stă, în perioada de început, la Rémy de Gourmont. Putea fi întâlnit alături de nume aparținând elitei intelectualității pariziene. În mediile frecventate de Ilarie Voronca, Constantin Brâncuși, Claude Sernet, Emil Cioran, Victor Brauner etc., se afla permanent și avangardistul Benjamin Fundoianu. A stat și-n preajma lui Lev Șestov, un filosof rus, a cărui filosofie existențialistă o va promova. Scrierile sale cu caracter filosofic plătesc, de fapt, tribut acestei influențe majore. Toate aceste tangențe cu personalități de excepție ale secolului trecut îl formează în spirit european, îi trasează aria de interes. *Falsul tratat de estetică*, o carte esențială pentru înțelegerea lui Fundoianu, apare la Paris, cum tot în acea perioadă vor vedea lumina tiparului și unele studii referitoare la Rimbaud și Baudelaire.

Și pentru că Fundoianu e cunoscut mai cu seamă ca poet, autoarea zăbovește cu folos, pagini întregi, asupra versurilor românești sau de expresie franceză, le întoarce pe toate fețele, găsește asemănări, înrudiri cu alți poeți ai lumii, constată, sugerează, face trimiteri pertinente, interpretează, compară, lăsând să se înțeleagă că firul nu se întrerupe aici. Deși cartea este o monografie, adică o sinteză, avem sentimentul că Speranța Milancovici nu se va opri în acest punct. Conexiunile care pot fi făcute, pornind de la opera eseistului, evantaiul preocupărilor sale și neobosita căutare a unui sens sunt mult prea ofertante pentru a crede că interpretul se va mulțumi doar cu semnalarea lor.

Autoarea trece, de asemenea, cu ochi critic și cu minuțiozitate, prin publicistica lui Fundoianu. Nu omite nicio cronică, aduce în discuție articolele despre învățământ, călătorii, arhitectură, cinema, arătând, de fapt, cât de amplă e paleta de reflecție a poetului. Mărturisesc, acum, la final, că am citit ca pe o poveste cartea Speranței Milancovici. Deși s-a documentat enorm, după cum ne-o dovedesc notele de la finalul fiecărui capitol, diversitatea lor, precum și cele aproximativ 500 de titluri din bibliografie, autoarea știe să găsească un echilibru, acel firesc al exprimării, care, în astfel de studii, este foarte rar. Nu știu de ce se preferă, mai ales în conceperea

unei teze de doctorat, o ilizibilitate de fond, cu, adesea, conținuturi netransferabile, mai apoi, într-o carte. Aproape invariabil, doctorandul consideră că, după susținerea în fața unei comisii, va avea timpul necesar să mai lucreze la teză, astfel încât să-i dea o formă adecvată actului publicării. Mult mai simplu ar fi ca, de la început, autorul unei teze să aibă în minte un atare demers ulterior. Speranța Milancovici scrie viu, cu detașare de șabloane, de reguli rigide, nu se simte, în cartea ei, artificialul, "sclavia" bibliografică ori morga limbajului sofisticat, până la pompos, din tezele de doctorat. Scrie cu gândul că va fi citită de câți mai mulți iubitori de literatură, scrie despre Fundoianu ca și când ar vrea să-l redea unui circuit amplu de cititori. Probabil că ajungi să scrii în această manieră, detașat de constrângerile unei teze, numai atunci când ți-ai ales bine tema de cercetare. Se pare că Speranța Milancovici a cercetat cu pasiune fenomenul Fundoianu, s-a implicat în elucidarea unor aspecte mai puțin cunoscute sau chiar controversate din viața și opera lui. Pentru a scrie bine despre un spirit fără astâmpăr, grăbit să schimbe lumea, trebuie să te înarmezi cu multă pasiune, cu perseverență și cu creativitate.

Fundoianu era o personalitate enciclopedică, prea puțin preocupată de formă. Nu dădea importanță suprafeței, ci conținutului. El pune libertatea mai presus de orice, incluzând aici și libertatea de gândire, fără de care nu ar exista nimic. Era un spirit european în adevăratul înțeles al cuvântului, un revoluționar în planul gândirii și al tehnicilor poetice. Deși considerat tradiționalist, cel mult expresionist, Benjamin Fundoianu a creat un culoar autentic de expresivitate în poezia românească. Poeziile lui de iubire, spre exemplu, pot sta oricând lângă cele ale altor poeți de top din literatura română.

Lucrarea cucerește și prin intruziunea în text a unor formule precum: *Să revenim la textul...* Ele se înscriu în tehnica parteneriatului, cunoscută mai cu seamă în romanul modern, dar, iată, cum ne-o demonstrează și Speranța Milancovici, dătătoare de impuls creator și de lectură activă chiar și în lucrările cu caracter științific. Secvențele de acest tip creează o stare de confort cititorului. Sunt formule îmbietoare, care-l transformă pe cititor într-un adevărat partener. Un fel de conectori transfrastici, cu rol de mediere a discursului.

Naturaletă cu care ne „povestește” despre poetul *Priveliștilor*, șarmul stilului său, seriozitatea cu care ți-a alcătuit aparatul bibliografic fac din teza de doctorat a Speranței Milancovici o veritabilă monografie. Interpreta preferă simplitatea, e un spirit cartezian. Adoptă un stil care se debarasează de balastul bibliografic, un stil simplu, fără inutile arborescențe conceptuale sau semantice. Un stil elegant, cu atenție mărită pentru păstrarea acurateții lingvistice, cu preocupare atât pentru parte, cât și pentru întreg. Cartea sa beneficiază de un grad foarte înalt de lizibilitate. Se citește, cu alte cuvinte, ușor, continuu, fără sincope, și, mai ales, cu plăcere. Pentru că o atrage personalitatea autorului cercetat, dar nu devine o adulatoare ferventă a acestuia. Se detașează, când e cazul, de opiniile lui, uneori extrem de tranșante, la adresa culturii poporului român. Cartea sa este, în primul rând, un gest recuperator, de actualizare și de reevaluare a unui autor cu un destin aparte. Și suntem siguri că autoarea mai are foarte multe de spus relativ la opera și personalitatea acestui scriitor.

Nu s-au scris, de-a lungul timpului, multe cărți despre Benjamin Fundoianu. Credem că eleganta și rafinată carte a Speranței Milancovici, *De la Benjamin Fundoianu la Benjamin Fondane*, se va așeza firesc, alături de monografia lui Mircea Martin, dedicată aceluiași scriitor, în raftul bibliografiilor necesare.